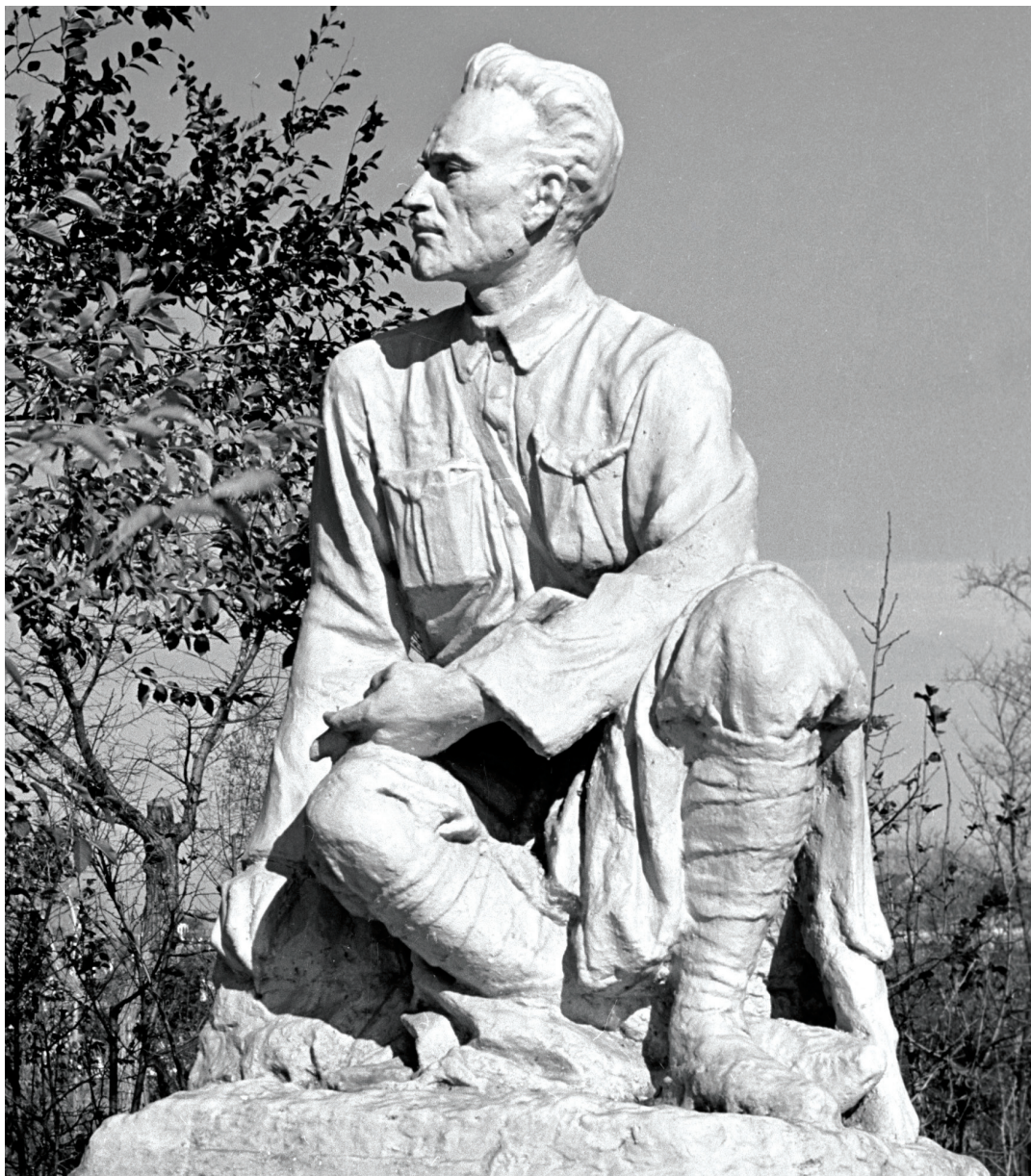

Fotografija: Guliver/Getty Images

Glede na to, kako obsežen je raziskovalni opus Arsenjeva, je prav osupljivo, kako malo slikovnih in pisnih virov obstaja o njem. Ruski narod mu je vendarle namenil znamko, čeprav sta bili njegova žena in hči preganjani.

VLADIMIR KLAVDIJEVIČ ARSENJEV

*Raziskovalec ruskega
Daljnega vzhoda*

Arsenjev, ruski častnik, je bil eden tistih vztrajnih, svojemu poslanstvu predanih raziskovalcev, ki so pripomogli, da so nam odmaknjeni predeli sveta postali bolj poznani.

BESEDILO: MARJAN ŽIBERNA

»K ar se je zdelo meni nerazumljivo, je bilo njemu preprosto in jasno. Včasih je opazil sledove tam, kjer jaz pri najboljši volji nisem videl ničesar. On pa je videl, da je tod hodila stara košuta z enoletnim mladičem. Grizljala sta listje medvejke, potem pa sta se bržčas nečesa ustrašila in naglo zbežala. Dersu vsega tega ni delal, da bi se pobahal. Midva sva se predobro poznala. To je delal po svoji ukoreninjeni večletni navadi, da ni prezrl nobene malenkosti in da se je za vse zanimal. Če ne bi proučeval sledov že od malih nog, bi umrl od lakote.«

Tako je v knjigi *Dersu Uzala*, ki na leposloven način opisuje raziskovanja na ruskem Daljnem vzhodu, Arsenjev opisal spretnost svojega vodnika in prijatelja Dersuja Uzale. Prav po njej je ta ruski raziskovalec svetu postal znan precej bolj, kot bi verjetno bil sicer. Veliko let pozneje, ko sta bila že dolgo med pokojnimi tako Arsenjev kot tudi njegov vodnik, je bila knjiga namreč navdih za dva filma. Knjiga je bila prevedena tudi v slovenščino (pod naslovom *V sibirski tajgi* jo je leta 1956 izdal Slovenski knjižni zavod) in citati, uporabljeni v tem članku, so prav iz nje.

Zgodnje zanimanje za druge kraje

Vladimir Klavdijevič Arsenjev se je rodil v številni družini z desetimi otroki 10. septembra 1872 v Sankt Peterburgu, kjer je bil njegov oče zaposlen kot uslužbenec na železnici. Raziskovalnega duha so v njem bržkone zbudile že pripovedi o rusko-turških vojnah. Menda naj bi mu kot otroku besedi Ararat in Kavkaz, ki ju je njegov oče pri tem večkrat izrekel, še posebej burili domišljijo. Podobno kot tudi različni predmeti v Kunstkameri, velikem sanktpeterburškem muzeju s številnimi antropološkimi in etnografskimi zbirkami, ustanovljenem v zadnjem obdobju vladavine Petra Velikega (1672–1725). Prav tako ali morda še bolj je malega Vladimirja očaral mestni živalski vrt, v katerem so v tistih časih poleg različnih, za Rusijo nenavadnih živali razkazovali tudi temnopolte Afričane, ki so morali obiskovalcem predstavljati različne obredne ples.

Ko se je naučil brati, so ga vase potegnile pustolovske knjige Julesa Verna, Thomasa M. Reida in Jamesa F. Cooperja. Kasneje, ko je dopolnil 13 ali 14 let, se je podajal na večdnevne izlete po reki Tosni, pritoku Neve, v bližini katere je letovala njegova družina. S prijateljem sta si priskrbela čoln na vesla, ga opremila še z jadrom in se po zgledu Vladimirjevega strica, velikega ljubitelja narave, ki je nečaka večkrat vzel s seboj, podajala na dolge potepe. V tem času so ga začeli zanimati tudi popisi potovanj in raziskovanj Charlesa Darwina in še posebej rojakov Nikolaja Prževalskega, Vsevoloda Roborovskega in Mihaila Pevcova, ki so raziskovali osrednji in vzhodni del velikanskega ruskega imperija.

Leta 1891, po končani srednji šoli, se je Arsenjev vpisal v ofirsko pehotno šolo v Sankt Peterburgu, znano po disciplini in zahtevnem urjenju. Eden od njegovih profesorjev je bil sloviti ruski raziskovalec srednje Azije M. E. Grum-Gržimailo, ki je predaval vojno geografijo. V Arsenjevu je s svojimi predavanji in pripovedmi spodbujal zanimanje za Evropi tedaj le slabo poznani vzhodni del ruskega cesarstva.

Selitev na Daljni vzhod

Leta 1895 je tedaj 23-letni Arsenjev zaključil šolanje in nato nekaj let opravljal vojaško službo na Poljskem. Leta 1900 so ga na njegovo željo premestili v Vladivostok, kjer je služboval v 8. vzhodnosibirskem linijskem bataljonu. V tem času je bil že skoraj končan orjaški infrastrukturni projekt – transibirska železnica, ki je povezala Moskvo z Vladivostokom na obali Japonskega morja.

Sibirska tajga je Arsenjeva močno prevzela. Najprej je začel na lastno pest raziskovati okolico Vladivostoka, vključno z Usurijskim zalivom. Proučeval je favno in floro ter zbiral različne arheološke predmete. Prizadeval si je naučiti kitajščino, ki jo je govorilo tamkajšnje večinsko kitajsko prebivalstvo, in se seznanil z lovci, ki so lovili sobolje in drugo divjad v tajgi. Njegova zanimanja so opazili nadrejeni in dobil je mesto v vojaški lovski četi. Najprej je s svojo enoto na otoku nedaleč od Vladivostoka lovil podivjane konje, ki so jih nato udomačili, in sodeloval še pri nekaj podobnih nalogah. Arsenjev je premogel kar veliko lovske strasti, ki pa jo je znal brzdati tako pri sebi kot pri vojaki, ki jih je vodil; ubijanje živali brez posebnega razloga se mu ni zdelo smiselno. »Iz gošče so skakali jeleni, srne in divji prašiči,« je zapisal. »Kozaki so kar zijali in se razburjali. Napeti sem moral vse sile, da sem jih odvrnil od streljanja in nepotrebnega iztrebljanja živali.«

Večkrat se je s svojo lovsko četo odpravil tudi proti notranjosti dežele. Sprva je raziskoval območje okoli reke Usuri, ki se izliva v Amur. Znana je po hudih poplavam, od novembra do aprila pa je običajno vklenjena v led. Za te kraje so Evropejci še največ slišali ob koncu druge svetovne vojne, ko so avgusta 1945 Sovjeti v ofenzivi Avgustovska nevihta prečkali Usuri in zavzeli japonsko marionetno republiko Manchukuo ter v nekaj tednih zaključili širšo operacijo.

Dersu Uzala

Leta 1902 je na eni od takih poti, ko je bil s svojo četo namenjen proti severno od Vladivostoka ležečemu jezeru Hanka, spoznal Dersuja Uzalo, samotarskega lovca. Povabil ga je, da se jim pridruži kot vodnik. Razlika med Dersujem, nomadsko živečim pripadnikom tu živečega ljudstva Nanaijev oz. Goldov, in Arsenjevom, iz mestnega okolja izhajajočim izobraženim Rusom, je bila v marsikaterem pogledu zelo velika. Vendar sta se animistični lovec, ki je v vsaki živali videl človeka, in dobrih dvajset let mlajši Evropejec, spoprijateljila. Odnos je temeljil na spoštovanju, ki je bilo med pripadnikoma tako različnih ras v tem času prej izjema kot pravilo.

Vzdolž Japonskega morja raztezajoči se gorski greben Sihote Alin, ki ga je Arsenjev skrbno raziskal, je danes uvrščen na Unescov seznam, saj tam živi ogroženi sibirski tiger.

Arsenjev se je med odpravami, na katerih ga je vodil Dersu Uzala, seznanil s skrbjo za soljudi, kakršne dotlej ni bil vajen. »Ko sem odprl oči, sem opazil, da je Dersu nasekal drv, zbral brezovo lubje in vse to lepo zložil v kolibo,« je opisal eno od nenavadnih izkušenj. »Mislil sem, da jo hoče zažgati, in mu začel prigovarjati, naj tega ne stori. Namesto odgovora pa me je prosil, naj mu dam ščepec soli in prgišče riža. Bil sem radoveden, kaj hoče početi z njim – in dal sem mu oboje. Gold je skrbno zavil vžgalico v brezovo lubje, posebej zavil v lubje sol in riž in vse to obesil v kolibo. /.../ To me je silno presenetilo. Poskrbel je za neznanega človeka, ki ga nikoli ne bo videl in ki niti vedel ne bo, kdo mu je pripravil drva in živila.«

Arsenjevu ni bilo težko priznati, da bi bil brez svojega vodnika sam v tajgi večkrat precej neboljšen; ta mu je s svojo izkušenostjo in iznajdljivostjo večkrat rešil življenje. Prvič v hudem snežnem metežu, ki ju je zajel potem, ko sta se izgubila v težko prehodnem močvirju, kasneje pa tudi v gozdnem požaru, ko je veter razpihoval ogenj, ki mu ni bilo mogoče ubežati. »Prvič v življenju sem videl tako strašen gozdni požar. /.../ Tu je gorelo vse: suha trava, odpadlo listje in suhljad; slišati je bilo, kako živa drevesa pokajo in stokajo od vročine. /.../ Medtem se je privarilo toliko dima, da nisem ničesar več videl. Ko sem odprl oči, je ležal Dersu poleg mene na kamenju. Oba sva bila pokrita z mokrim šotorskim krilom. Od zgoraj so letele na naju iskre. Jedki dim nama je zapiral sapo.«

Ko je staremu lovcu nekaj let kasneje opešal vid in so ga začeli obhajati strahovi pred nezmožnostjo samostojnega življenja v naravi, kakršnega je bil vajen, ga je Arsenjev vzel k sebi v Habarovsk, kjer je tedaj služboval. A za človeka divjine to ni bilo življenje. Dersu Uzala ni mogel razumeti, da je treba v mestu za drva, ki rastejo v bližnjem gozdu, plačati, da je treba plačati vodo, ki je je vsepovsod v izobilju, da na ulici ni mogoče postaviti šotor, da ni dovoljeno sredi mesta s strelom očistiti puškine cevi. Vrnil se je v gozd in postal žrtev roparjev, ki so mislili, da ima pri sebi denar.

Zahtevna raziskovanja

Potovanje skozi tajgo je bilo pogosto vse prej kot enostavno. Med drugim tudi zaradi dreves, polomljenih v za te kraje neredkih viharjih. Raziskovalcem so življenje oteževali pogosto slabo vreme, zimski mraz, pomladne poplave, težko prehodna močvirja ... »Od tu dalje je bil naš pohod vse težji. Surov mraz, izčrpanost, lakota,« je Arsenjev povzel težave, s katerimi se je spopadal na enem od zimskih pohodov. Prizanašale jim niso niti druge težave. »Ponoči me je noga strašno bolela. Otekline se je razširila na vse stopalo. Ali se bom lahko privlekel do prve kočice?« je popisal trpljenje, ki ga je doživel potem, ko se mu je v nogo zapičil oster trn in se mu je rana močno vnela.

Decembra 1905 je bil Arsenjev premeščen v Habarovsk v poveljstvo tamkajšnjega vojaškega okrožja. Poveljstvo je ocenilo, da je za obrambo pred Japonsko, s katero se je Rusija v letih 1904–05 zapletla v vojno, pomembno boljše

poznavanje območja. Tako je Arsenjev organiziral odpravo v neraziskani gorski greben Sihote Alin severovzhodno od Vladivostoka. Njena glavna naloga je bilo zbiranje topografskih podatkov, a v naslednjih petih letih se je na območje v spremstvu vojakov odpravil še večkrat in svoje topografske raziskave precej razširil. Vneto je zbiral podatke o geoloških značilnostih območja, flori, favni in ljudeh, ki so poseljevali te kraje, o njihovih legendah in verovanjih, beležil podatke, ki so omogočili boljše poznavanje podnebja na tem območju, si zapisoval dogodke. Tako je denimo popisal večerno srečanje z eno od Evropejcem tedaj bolj ali manj neznanih živali: »Po večerji smo sedeli pri ognju in kramljali. Iznenada je nekaj sivga tiho in počasi priletelo mimo nas. /.../ Mahalo ni s krili, marveč je letelo vodoravno in nekoliko nagnjeno navzdol /.../ Bila je leteča veriverica. Razširjena je po vsej usurijski pokrajini in živi v mešanih gozdovih, kjer rastejo breze in trepetlike. Ob straneh trupa, med sprednjimi in zadnjimi nožicami, ima elastično plast kože, ki ji omogoča letati od drevesa do drevesa.«

Med rastlinstvom, ki ga ni poznal in ga je skrbno popisal, je bil tudi ginseng; poleg severa Kitajske in Koreje je prav vzhodna Sibirija domovina te v azijski tradicionalni medicini čislane rastline, ki je kasneje postala cenjena tudi na Zahodu. Na odpravah med letoma 1908 in 1910 sta se mu pridružila tudi botanika N. A. Desulavi in N. A. Palčevski, ki sta se osredotočila na raziskovanje tamkajšnjega rastlinstva, Arsenjev pa je bil zaradi uspešnosti svojega raziskovalnega dela leta 1909 sprejet v Imperialno rusko geografsko društvo.

Še drugod po ruskem vzhodu

V začetku leta 1910 je Arsenjev za krajši čas odpotoval v Sankt Peterburg in Moskvo, kjer je na oddelku za etnografijo pri ruskem geografskem društvu z uspehom predstavil etnografsko zbirko predmetov, zbranih med raziskovanji. Nato se je vrnil v Habarovsk, kjer je bil povišan v čin kapetana, postal direktor muzeja in sprejel nekaj različnih nalog – med drugim je proučeval razmere v rudnikih in na železniških progah na območju Amurja.

Sredi prve svetovne vojne bi moral biti premeščen na fronto v Evropi, a je ob posredovanju prijateljev iz ruskega geografskega društva ostal še naprej na Daljnem vzhodu, kjer je sodeloval pri pripravi analiz, ki bi carski Rusiji omogočile določiti politiko ravnanja s tamkajšnjimi domorodnimi ljudstvi.

Leta 1918, po oktobrski revoluciji, je Arsenjev sprva razmišljal o izselitvi v ZDA, a se Daljnemu vzhodu ni hotel odreči, dobil pa je tudi nalogo, da prouči možnosti za poselitev skoraj nenaseljene Kamčatke. Kmalu po vrnitvi v Habarovsk (1919) se je ločil od svoje dotedanje žene, Anje Kadaševič, s katero sta se poročila leta 1897 in imela sina, ter se poročil z Margarito Nikolajevno Solovijevo; v zakonu se jima je rodila hčerka.

V tem času je začel poučevati lokalno zgodovino in etnografijo na univerzi v Vladivostoku; po pričevanjih je bil izvrsten pripovedovalec zgodb in predavatelj, zato mu občinstva ni manjkalo. Leta 1924 so ga povabili v Moskvo, da bi svetoval pri načrtih za razvoj ribištva in povečanja obsega lova, predvsem na kožuharje, na Daljnem vzhodu. V. K. Komarov,

VEDNO V KORAKU S ČASOM
INTRENDI

Najnovejše modne smernice, nasveti za lepoto in zdravje, svet kulinarike in potovanja.

Spremljajte na **Planet Siol.net!**

**PLANET
SIOL.NET**

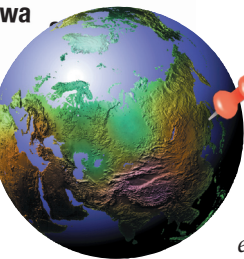

Arsenjev je pomembno prispeval h kartografiji območja v Sibiriji, kar je kasneje igralo izjemno pomembno vlogo v vojaških potezih takratne Rusije.

rokopisov, ki jih je nameraval izdati, izgini-
nilo v požaru na dači, kamor se je občas-
no umaknil iz Habarovska.

Kljub temu je bil njegov knjižni opus precej obširen. Leta 1921 je izdal prvo knjigo s popisom svojih raziskovanj območja reke Usuri, dve leti kasneje pa še drugo, naslovljeno *Dersu Uzala*, homage Arsenjeva pokojnemu prijatelju. Knjigi sta navdušili bralce, med njimi tudi ruskega pisatelja Maksima Gorkega, bili večkrat ponatisnjeni in prevedeni v različne tuje jezike. Po *Dersu Uzala* sta bila posneta dva filma z enakim naslovom. Prvega je posnel ruski režiser Agasi Babajan, drugega pa Akira Kurosawa, ki je za film, skoraj v celoti posnet v sibirski divjini, dobil oskarja za tujejezični film. Gre za počasen, skoraj minimalističen film, s katerim se je japonski mojster poklonil Dersuju Uzali in posredno tudi Arsenjevu na način, ki je tako rekoč diametralno nasproten k ceneni glorifikaciji nagibajočemu se Hollywoodu.

Vzdolž Japonskega morja raztezajo-
či gorski greben Sihote Alin, ki ga je Arsenjev skrbno raziskal, je danes uvrščen na Unescov seznam, saj tam živi nekaj močno ogroženih živalskih vrst. Sem spada zlasti amurski leopard (*Panthera pardus orientalis*), kritično ogrožena vrsta mačke; danes jih živi le še okoli dva ducata. Med

njimi je tudi vse redkejši sibirski tiger (*Panthera tigris altaica*), največji še živeči predstavnik mačk. Samci lahko tehtajo več kot 300, v ujetništvu pa celo nad 400 kilogramov. V času Arsenjeva srečanje s sibirskim tigrom ni bilo nič posebej nenavadno. Prav tako kot tudi ne z usurijskim rjavim medvedom (*Ursus arctos lasiotus*), najverjetnejšim prednikom severno-ameriškega grizlija, ki je pred okoli 100.000 leti prečkal Beringov preliv in prišel na Aljasko.

Po Stalinovi smrti so Arsenjeva postopoma rehabilitirali. Leta 1956 je Sovjetska zveza izdala priložnostno znamko z njegovo podobo. V Vladivostoku je danes za obiskovalce odprta v muzej preurejena hiša, v kateri je živel. Po njem se imenuje Arsenjev, mesto z nekaj več kot 50.000 tisoč prebivalci, ležeče 250 kilometrov severovzhodno od Vladivostoka. Po njem je poimenovana tudi reka Arsenjevka (pritok Usurija), s poimenovanjem na novo odkrite rastline so se mu poklonili botaniki, zoologi pa so po njem imenovali novo odkrito živalco *Cran-gonyx arsenjevi* iz reda postranic.

kasnejši predsednik sovjetske akademije znanosti, je v povabilu Arsenjevu zapisal, da predstavlja s svojim poznavanjem ruskega oz. tedaj sovjetskega Daljnega vzhoda pravi zaklad za lokalne oblasti.

Med raziskovanjem spodnjega porečja Amurja je tri leta kasneje usodno zbolel; umrl je 4. septembra 1930, star malo manj kot 58 let, potem ko se je na potovanju prehladil in pozneje dobil pljučnico. Njegova vdova Margarita Nikolajevna je bila v času Stalinovih čistk obtožena protisovjetskega delovanja, pod prisilo pa je tudi pričala, da je bil njen pokojni mož vodja podzemne vohunske organizacije, zato je bila leta 1938 obsojena na smrt, njuno hči Natalijo pa so tri leta kasneje poslali v gulag.

Zapuščina

Arsenjev je bil pozoren opazovalec, ki ga niso zanimala le dejstva, pač pa je imel oči tudi za lepoto sibirske narave. Poleg skrbnega skiciranja in zapisovanja faktografskih podatkov, ki so služili kot osnova za številne članke in več strokovnih knjig, ki jih je napisal, je na potovanjih zapisoval tudi potopisne vtise. Žal je precej njegovih dnevninskih zapisov in